

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE U REPUBLICI SRBIJI KAO OSNOVNI POSTULAT SAVREMENOG PRAVA**

Sažetak: *Savremeno pravo danas nameće određene nove postulate. Ti novi postulati moraju biti u skladu sa savremenim međunarodnim pravom. Jedan od tih postulata je i pravo na pravično suđenje i njegovi osnovni principi. Od savremenih zakonodavstava se očekuje da se ovi principi uvedu u domaći pravni sistem. Predmet ovog rada je niz principa koji zajedno čine pravo na pravično suđenje i to u domaćem zakonodavstvu tj. u Republici Srbiji. U radu se polazi od osnovnih postulata koji su za krajnji cilj imali pravo na pravično suđenje. Cilj rada proističe iz osnovnih pravila prava na pravično suđenje u Republici Srbiji, kako unaprediti da svako lice koje se nađe pred sudom ima pravo na pravično suđenje. Pravo na pravično suđenje u Republici Srbiji je moralo ući u sve tokove pravosudnog sistema i uopšte državnog sistema. Posebno se mora paziti na krivično procesne radnje u pravu na pravično suđenje u Republici Srbiji.*

Ključne reči: *principi savremenog prava, ljudska prava, sudovi, krivični sudovi*

* Docent, Pravni fakultet, Megatrend univerzitet, Beograd; bpet@verat.net

** Saradnik u nastavi, Pravni fakultet, Megatrend univerzitet, Beograd;
luka.stajic98@gmail.com

*** Ovaj rad je rezultat projekta FPMIRS – Znanjem do integrisanja u društvene i ekonomske tokove. Projekat je pokrenut sporazumom Pravnog fakulteta sa Međunarodnim institutom za romološke studije

1. Uvod

Do donošenja Ustava iz 2006. institut prava na pravično suđenje u Republici Srbiji nije bio u potrebnoj meri uređen, te samim tim nije postojao ni odgovarajući instrument zaštite prava na pravično suđenje u razumnom roku. Članom 32 Ustava Republike Srbije utvrđena je odredba o pravu na pravično suđenje kojom se navodi da svako lice „ima pravo da nezavisan, nepristrasan i zakonom već ustanovljen sud, pravično i u razumnom roku, javno raspravi i odluči o njegovim pravima i obavezama, osnovanosti sumnje koja je bila razlog za pokretanje postupka, kao i o optužbama protiv njega”. U nastavku istog člana svakom licu se garantuje „pravo na besplatnog prevodioca ako ne govori ili ne razume jezik koji je u službenoj upotrebi u sudu i pravo na besplatnog tumača ako je slep, gluv ili nem”, pri čemu se javnost u sudskim postupcima „može isključiti tokom čitavog postupka koji se vodi pred sudom ili u delu postupka, samo radi zaštite interesa nacionalne bezbednosti, javnog reda i morala u demokratskom društvu, kao i radi zaštite interesa maloletnika ili privatnosti učesnika u postupku, u skladu sa zakonom”.¹

Generalno uzev, u Republici Srbiji nadležnost za zaštitu prava na pravično suđenje imaju redovni sudovi i Ustavni sud kao krajnja instanca. Redovni sudovi povredu prava na pravično suđenje cene s aspekta povreda pravila postupka, a Ustavni sud razmatrajući povredu ustavnog prava donosi odluku u meritumu.

Uvidom u postojeću sudsku praksu u Republici Srbiji uočava se da se evropski standardi o pravu na pravično suđenje veoma malo koriste kao pravni osnov prema Konvenciji o ljudskim pravima (čl. 6, st.1), već se većinom koristi član 32 Ustava. To se može videti i iz nekoliko primera. Takvo stanje se uočava iz sudske prakse Vrhovnog kasacionog suda, koji se u svojim odlukama direktno poziva na ljudska prava zagarantovana Ustavom. Primer je slučaj kada je Vrhovni kasacioni sud u postupku preispitivanja sudske odluke, u upravnom sporu, istakao: „podnosilac zahteva je u tužbi, što ponavlja i u zahtevu, detaljno ukazao na povrede pravila postupka i povrede zakona u odnosu na odlučne činjenice koje su od značaja za donošenje pravilne i zakonite odluke u ovom upravno-sudskom postupku, koje je Upravni sud morao da ceni... Postupajući na navedeni način, Upravni sud je, po oceni ovog Suda, povredio i pravo podnosioca zahteva na obrazloženu sudsku presudu kao element prava na pravično suđenje zajemčeno članom 32, stav 1 Ustava Republike Srbije. Saglasno navedenoj odredbi Ustava, obaveza sudova i drugih državnih organa i organizacija kojima su poverena javna ovlašćenja je da, između ostalog, obrazlože svoje odluke.”² Upravni sud, kao i Kasacioni sud, upućuje tela javne uprave da se u upravnim postupcima moraju pridržavati prava na pravično suđenje, a što se vidi iz sledeće presude: „Sud ovom presudom ukazuje tuženom organu da se aktima prvoste-

¹ Ustav Republike Srbije, „Službeni glasnik“, Beograd, 2006, čl. 32.

² Vrhovni kasacioni sud, Uzp 166/10 od 10.02.2012.

penog i tuženog organa donetim po zahtevu tužioca od 19. 7. 2012. godine krše Ustavom Republike Srbije zajemčena prava tužioca na zabranu diskriminacije (član 21), pravično suđenje (član 32, stav 1), i pravo na jednaku zaštitu prava i pravno sredstvo, a sve to u ostvarivanju prava na rehabilitaciju i naknadu štete utvrđenog odredbama člana 35 Ustava. Navedena pravila postupka biće otklonjena od strane tuženog organa u postupku ponovnog odlučivanja po žalbi tužioca izjavljenoj protiv zaključka prvostepenog organa, pri čemu će tuženi organ imati u vidu, i na to ukazati i prvostepenom organu, da donošenje odluke u ovoj stvari podrazumeva i to da ista mora biti doneta u razumnom roku.”³ Ustavnim odredbama⁴ i odredbama Zakona o Ustavnom sudu⁵ iz 2006. utvrđena je nadležnost Ustavnog suda da on odlučuje o povredama prava na pravično suđenje. Tu zaštitu on vrši u odnosu opšte akte u postupku ocene ustavnosti⁶ koju pokreću predlagači i Ustavni sud.⁷ Primenjujući član 32 Ustava RS, Ustavni sud je u vršenju kontrole ustavnosti ukinuo nekoliko zakonskih odredaba. Tako je član 8, st. 10 Zakona o oružju i municiji svojom odlukom stavio van snage s obzirom na to da je utvrđena nesaglasnost sa Ustavom.⁸ Odredbe Evropske konvencije, odnosno standardi pravičnosti korišćeni su prilikom ocene ustavnosti ograničavanja punomoćnika koji sve mogu zastupati stranke u postupku a prema odredbi Zakona o parničnom postupku iz 2011.⁹ Prilikom donošenja odluke Ustavni sud je konstatovao da stranka koja nije u mogućnosti da samostalno preduzima valjane radnje ne može na olak način da pristupi sudu bez advokata jer bi se time doveo u pitanje princip jednakih šansi za pristup sudu. U praksi Ustavnog suda nesporno je da je u postupcima po ustavnim žalbama najviše odlučivao o povredi prava na pravično suđenje. Ustav Republike Srbije u čl. 32 nije ograničio institut prava na pravično suđenje prema vrsti predmeta, kao što je učinjeno u Evropskoj konvenciji. Prema Evropskoj konvenciji, standardi pravičnosti se ne primenjuju na upravne postupke koji se odnose na utvrđivanje visine poreske obaveze. Prema stavu Evropskog suda za ljudska prava, imovinski karakteri poreskih obaveza nisu dovoljni da bi se izveo zaključak da „poreske stvari” potpadaju pod pojam „građanske obaveze”. A opet, standardi pravičnosti primenjuju se u poreskom postupku u „sudskoj kontroli pojedinačnih upravnih akata Poreske uprave RS. To se vidi i iz sudske prakse Ustavnog suda, koji je odlučivao tako da je bilo neophodno napuštanje dotadašnje prakse poreskih organa.”¹⁰

³ Upravni sud, U.16930/13 presuda od 03.04.2014.

⁴ Ustav Republike Srbije, 2006, član 166, stav 1, tačka 1 član 169

⁵ .Zakon o Ustavnom sudu Republike Srbije « Službeni glasnik RS 109/2007

⁶ Ustav Republike Srbije, 2006, član 167, stav 1, tačka 1 i član 169.

⁷ Isto član 170.

⁸ .Ustavni sud Republike Srbije, IU-117/2007 odluka od 10.03.2011.

⁹ .Zakon o parničnom postupku “Službeni glasnik RS”, 72/2011.

¹⁰ Videti: Aleksić D. “Značaj odluke Ustavnog suda u poreskoj oblasti kroz primer iz prakse” br.69, Beograd, 2014.

2. Krivični postupak

Za krivični postupak su važne odredbe člana 6 Konvencije kojima je ustanovljeno pravo građana na pravično suđenje, kao i član 5 koji se odnosi na zaštitu prava na slobodu i bezbednost. Protokol broj 7 iz 1974. garantuje pravo na žalbu, naknadu štete zbog pogrešne osude i pravilo *ne bis in idem*. Član 6, st. 1 daje okrivljenom pravo da mu se sudi u razumnom roku, a to pravo je potvrđeno u Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima u članu 14, tačka 3 (c), gde stoji da se optuženom mora suditi bez nepotrebnog odugovlačenja.¹¹ Iz toga proizlazi obaveza ne samo za sudiju već i za zakonodavca da postupak organizuje tako da taj cilj bude moguće ostvariti.

Pravo je svakog građanina optuženog za određeno krivično delo da se smatra nevinim, i to sve dok se krivica ne dokaže u skladu sa zakonskim propisima posle pravičnog suđenja. Ovo pravo se ne odnosi samo na postupanje. Pretpostavka nevinosti po sadržaju označava garanciju prava okrivljenog u krivičnom postupku prema kojoj se optuženi ima smatrati nevinim sve dok se njegova krivica ne dokaže tokom čitavog postupka. U tom kontekstu Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda definisan je sledeći iskaz: „Svako ko je optužen za krivično delo smatraće se nevinim sve dok se ne dokaže njegova krivica na osnovu zakona”.¹² Opšta deklaracija o pravima čoveka UN utvrđuje sličan iskaz: „Bilo ko optužen za krivično delo ima pravo da bude smatran nevinim dok na osnovu zakona krivica ne bude dokazana na javnom suđenju, na kojem su mu obezbeđene sve garancije potrebne za njegovu odbranu”.¹³ U Ustavu Republike Srbije iz 1990. godine nije postojao termin pretpostavka nevinosti, već pretpostavka nekrivice: „Niko ne može biti smatran krivim za krivično delo dok to ne bude utvrđeno pravosnažnom odlukom suda”.¹⁴ U Zakonu o izmenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku od 28. 5. 2004. godine izmenjeni član 3, stav 1, glasi: „Svako se smatra nevinim dok se njegova krivica ne utvrdi pravosnažnom odlukom nadležnog suda”.¹⁵ Ustavnim odredbama Republike Srbije iz 2006. pretpostavka nekrivice pretvorena je u pretpostavku nevinosti: „Svako se smatra nevinim za krivično delo dok se njegova krivica ne utvrdi pravosnažnom odlukom suda”.¹⁶

Jedan od standarda pravičnog suđenja jeste i pravo svakog lica koje je u pritvoru ili je suočeno s mogućnošću optužbe za krivično delo da koristi pravo na odbranu i pravo da uzme advokata, koji bi zaštitio njegova prava i pomagao mu u ostvarivanju svojih prava na odbranu, s tim da okrivljeni koji ne može da snosi

¹¹ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, član 14, tačka 3 (c).

¹² Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, član 6, stav 2.

¹³ Opšta deklaracija o pravima čoveka Ujedinjenih nacija, član 11, stav 1.

¹⁴ Ustav Republike Srbije iz 1990. godine, član 23, stav 3.

¹⁵ Zakon o izmenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku od 28. 5. 2004.

¹⁶ Ustav Republike Srbije, 2006, član 34, stav 3.

troškove odbrane ima pravo na besplatnog branioca ukoliko to zahteva pravičnost u skladu sa zakonom.

Odbrana okrivljenog je posledica njegovog položaja u krivičnom postupku koji je izložen napadu tužioca, pa mora imati mogućnosti da taj napad odbije od sebe jer može biti neosnovan. Stoga se odbrana određuje kao procesna aktivnost usmerena na pobijanje optužbe, ili delimično, ili u celosti. Odbrana okrivljenog je garancija pravilnosti i zakonitosti sudskih odluka. Stoga ona nije utvrđena samo u interesu okrivljenog već i u interesu društva koje nema razloga da nevino lice bude osuđeno a da stvarni krivac izbegne krivičnu odgovornost i kaznu. Odbrana je potrebna i kada je od samog početka postupka izvesno okrivljeni zatečen u izvršenju dela, jer i tada treba ispitati da li postoji njegova odgovornost, s obzirom na to da svaki učinilac krivičnog dela nije krivično odgovoran. Odbrana pruža zaštitu okrivljenom i od pogrešne i nezakonite odluke suda, što je utvrđeno i ustavnom odredbom: „Svako ko je okrivljen za krivično delo ima pravo da u najkraćem roku, u skladu sa zakonom, posebno i na jeziku koji razume, bude obavešten o prirodi i razlozima dela za koje se tereti, kao i o dokazima prikupljenim protiv njega”.¹⁷ Takođe se navodi sledeća ustavna odredba: „Svako ko je okrivljen za krivično delo ima pravo na odbranu i pravo da uzme branioca po svom izboru, da sa njim nesmetano opšti i da dobije primereno vreme i odgovarajuće uslove za pripremu odbrane”.¹⁸ Istim članom je utvrđeno i da: „Okrivljeni koji ne može da snosi troškove branioca, ima pravo na besplatnog branioca ako to zahteva interes pravičnosti u skladu sa zakonom”.¹⁹ Istim članom, u stavu 4 utvrđeno je da: „Svako ko je okrivljen za krivično delo a dostupan je sudu ima pravo da mu se sudi u njegovom prisustvu i ne može biti kažnjen ako mu nije omogućeno da bude saslušan i da se brani”.²⁰ U sledećem stavu, istog člana utvrđeno je da: „Svako kome se sudi za krivično delo ima pravo da sam ili preko branioca iznosi dokaze u svoju korist, ispituje svedoke optužbe i da zahteva da se, pod istim uslovima kao svedoci optužbe i u njegovom prisustvu, ispituju i svedoci odbrane”.²¹ Ustavnom odredbom u članu 32 utvrđena je i sledeća odredba: „svakome se jemči pravo na besplatnog prevodioca ako ne govori ili ne razume jezik koji je na službenoj upotrebi u sudu i pravo na besplatnog tumača ako je slep gluv ili nem”.²² Iz ove odredbe se uočava da Ustav Republike Srbije priznaje dve vrste odbrane: (a) ličnu i (b) formalnu.

Okrivljeni ima pravo i da se sam brani, uz stručnu pomoć branioca koga izabere iz reda advokata.²³ Odstupanja od ovog pravila su moguća samo ukoliko su Zakonikom predviđena.

¹⁷ Ustav Republike Srbije 2006, član 33, stav 1.

¹⁸ Isto, član 33 stav 2.

¹⁹ Isto, član 33, stav 3.

²⁰ Isto, član 33, stav 4.

²¹ Isto, član 33, stav 5

²² Isto, član 32, stav 2.

²³ Isto, član 68, stav 1, tačka 3.

Okrivljeni ostvaruje materijalnu odbranu koristeći prava u postupku koja mu pripadaju, s tim da ovakvu odbranu prema zakoniku treba da vrše javni tužilac i policija, koji su obavezni da „sa jednakom pažnjom ispituju činjenice koje terete okrivljenog i činjenice koje mu idu u korist”²⁴ (član 6, stav 4 ZKP), a prema ZKP iz 2001. ta je dužnost bila izričito predviđena i za sud i za druge državne organe. Međutim, prema članu 16, stav 4 i članu 15, stav 4 ipak je sud dužan da svoju presudu zasnuje na istinitim činjenicama u čiju izvesnost je uveren²⁵ i da u tom cilju izvodi dokaze koje nisu izvele stranke.²⁶ Dakle, kada državni organi utvrđuju činjenice u korist okrivljenog, oni faktički vrše njegovu materijalnu odbranu. Zakonikom je predviđeno i da treća lica preduzimaju u korist okrivljenog određene odbrambene radnje. Bračni drug okrivljenog, srodnik po krvi u pravoj liniji, usvojlac, usvojenik, brat, sestra, hranilac i lice s kojim okrivljeni živi u vanbračnoj i kakvoj drugoj pravnoj zajednici mogu izjaviti žalbu u korist optuženog²⁷, uzeti mu branioca²⁸, podneti zahtev za ponavljanje postupka u korist osuđenog posle njegove smrti²⁹. Materijalna odbrana nije dovoljna; da bi u postupku okrivljeni bio ravnopravan s tužiocem, okrivljeni mora da ima pravo i na formalnu odbranu, odbranu koju za okrivljenog vrši stručno lice – branilac, što je sastavni deo ovog standarda pravičnog suđenja. Generalno, formalna odbrana može biti formalna, fakultativna i odbrana siromašnih. U slučajevima težih krivičnih dela okrivljenih koji nisu sposobni da se brane sami, zakonik u pojedinim slučajevima odstupa od osnovnog pravila prema kome je pravo na formalnu odbranu mogućnost kojom se okrivljeni slobodno može koristiti ili nekoristiti, pa propisuje da u takvom postupku obavezno mora imati branioca nezavisno od svoje volje. Ukoliko ga sam ne uzme, sud je obavezan da mu ga postavi po službenoj dužnosti, što je u skladu sa standardima pravičnog suđenja.

Obavezna odbrana je predviđena u sledećim slučajevima.³⁰

- Ukoliko je okrivljeni nem, gluv ili iz nekog drugog razloga nesposoban da se sam uspešno brani, ili ako se postupak vodi zbog krivičnog dela za koje se može izreći kazna zatvora od osam godina ili teža kazna (član 74, stav, tačka 1) i okrivljeni u ovom slučaju mora da ima branioca već na prvom saslušanju (i pre formalne otvorene istrage³¹ – član 296, stav 2) iako u Zakoniku stoji: od prvog saslušanja.

²⁴ Isto, član 6, stav 4.

²⁵ Isto, član 16, stav 4.

²⁶ Isto, član 15, stav 4.

²⁷ Isto, član 433, stav 2.

²⁸ Isto, član 75, stav 1.

²⁹ Zakonik o krivičnom postupku, član 471, stav 1.

³⁰ Isto, član 74.

³¹ Isto, član 296, stav 2.

- Ako se krivični postupak vodi protiv okrivljenog koji je pritvoren, zadržan ili mu je zabranjeno napuštanje stana, bez obzira na težinu krivičnog dela, odbrana je obavezna po ovom osnovu do pravosnažnosti rešenja o ukidanju mere.
- Ako se okrivljenom sudi u odsustvu, formalna odbrana je obavezna od dana donetog rešenja o suđenju u odsustvu, dok suđenje traje.
- Ako se glavni pretres drži u odsustvu okrivljenog zbog njegove nesposobnosti koju je sam izazvao, ili je udaljen od sudnice zbog narušavanja reda, za vreme dok se pretres drži u njegovoj odsutnosti.”
- U postupku za izricanje mere bezbednosti od podnošenja predloga do donošenja odluke, odnosno pravosnažnosti rešenja.
- U postupku sporazumevanja o priznanju krivice, odnosno svedočenja okrivljenog ili osuđenog od početka pregovora sa javnim tužiocem do donošenja odluke suda o sporazumu.
- U postupku u odsustvu okrivljenog od donošenja odluke da se pretres drži u odsustvu do donošenja odluke o žalbi.
- U postupku prema maloletniku branilac je obavezan prilikom prvog saslušanja i tokom čitavog postupka.³²
- Ako je odbrana obavezna a okrivljeni sam ne uzme branioca, branioca mu postavlja po službenoj dužnosti javni tužilac, odnosno predsednik suda po redosledu sa spiska advokata koji sudu dostavlja advokatska komora.³³

Ovakav način postavljanja branioca okrivljenom po službenoj dužnosti od strane predsednika suda, a ne i postupajućih sudija u predmetima u kojima oni sude, daje predsedniku suda mogućnost za niz zloupotreba (pristrasnost između predsednika suda i pojedinih branilaca advokata, čime se narušava pravo drugih branilaca s liste advokatske komore da podjednako učestvuju u krivičnim postupcima kada postoji okrivljeni kome je potreban branilac po službenoj dužnosti). Na primer: okrivljenima dobrog imovnog stanja a zbog učinjenih krivičnih dela za koje je po zakonu zaprećena kazna zatvora od osam i više godina, predsednik suda će postaviti branioca po službenoj dužnosti po svom slobodnom izboru. Ali, okrivljenom slabog imovnog stanja kome treba postaviti branioca po službenoj dužnosti, takođe zbog visine zaprećene kazne zatvora za počinjeno krivično delo, predsednik suda će po svom slobodnom izboru postaviti s liste advokata branioca po službenoj dužnosti, a pritom postoji mogućnost da predsednik suda s liste branilaca postavi bilo kog, ne vodeći računa da li se radi o advokatu čije ime je poznato u javnosti zbog njegove stručnosti. Obrnuta situacija će biti kod postavljanja branioca okrivljenim dobrog imovnog stanja. U ovakvim slučajevima narušava se načelo jednakosti pred sudom, načelo ravnopravnosti, kada su u pitanju okrivljeni a načelo nepristrasnosti i nezavisnosti kada je u pitanju predsednik suda. Ovakav način postavljanja bra-

³² Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela I krivičnoj zaštiti maloletnih lica, 2005, član 49 stav 1.

³³ Zakonik o krivičnom postupku, član 77, stav 1,

nilaca okrivljenim u slučaju obavezne odbrane samo od strane predsednika suda podleže kritici javnosti i znači povredu prava na pravično suđenje.

Ovakav način postavljanja branioca po službenoj dužnosti osumnjičenom u prekrivičnom postupku daje mogućnost javnom tužiocu da čini zloupotrebe, kao i u krivičnom postupku predsedniku suda.

U slučaju formalne odbrane, ukoliko okrivljeni ne ispuni sva tri uslova predviđena članom 77 ZKP, štetne posledice koje u postupku može eventualno da trpi, a koje nisu u njegovu korist nego na štetu pripisaće se u krivicu samog okrivljenog.

Svako ima pravo da nezavisan, nepristrasan i zakonom već ustanovljen sud, koji će pravično i u razumnom roku, javno da raspravi i odluči o njegovim pravima i obavezama, osnovanosti sumnje koja je bila razlog za pokretanje postupka, kao i o optužbama protiv njega.

Svakome se jemči pravo na besplatnog prevodioca ako ne govori ili ne razume jezik koji je u službenoj upotrebi u sudu i pravo na besplatnog tumača ako je slep, gluv ili nem.

Javnost se može isključiti tokom čitavog postupka koji se vodi pred sudom ili u delu postupka samo radi zaštite interesa nacionalne bezbednosti, javnog reda i morala u demokratskom društvu, kao i radi zaštite interesa maloletnika ili privatnosti učesnika u postupku, u skladu sa zakonom.³⁴

U postupku su u službenoj upotrebi srpski jezik i ćirilčko pismo, a drugi jezici i pisma u službenoj upotrebi su u skladu sa Ustavom i zakonom.

Ko suprotno propisima o upotrebi jezika i pisma naroda ili pripadnika manjinskih nacionalnih i etničkih zajednica koji žive u Srbiji uskrati ili ograniči građaninu da pri ostvarivanju svojih prava ili pri obraćanju organima ili organizacijama upotrebi jezik ili pismo kojim se služi, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.³⁵

Postupak se vodi na jeziku i pismu koji su u službenoj upotrebi u organu postupka, u skladu sa zakonom. Stranke, svedoci i druga lica koja učestvuju u postupku imaju pravo da u toku postupka upotrebljavaju svoj jezik i pismo, a ako se postupak ne vodi na njihovom jeziku i ako, nakon pouke o pravu na prevođenje, ne izjave da znaju jezik na kome se postupak vodi i da se odriču prava na prevođenje, obezbediće im se na teret budžetskih sredstava prevođenje onoga što oni ili drugi govore, kao i prevođenje isprava i drugog pisanog dokaznog materijala. Prevođenje obavlja prevodilac. Ukoliko se stranke, svedoci i druga lica koja učestvuju u postupku izričito odreknu prava na upotrebu svog jezika i pisma, a postupak se ne vodi na njihovom jeziku, u tom slučaju će se postupak voditi i završiti na jeziku koji je u službenoj upotrebi suda i smatraće se da učesnici u postupku poznaju taj jezik. Pravo na jezik je jedan od standarda za pravično suđenje koje je Ustavom zagarantovano strankama u postupku.

³⁴ Ustav Republike Srbije 2006, član 32.

³⁵ Krivični zakonik član 129.

Načelo kontradiktornosti podrazumeva pravo stranaka da u krivičnom postupku iznesu svoj lični stav o predmetnoj krivičnoj stvari. Kako u krivičnom postupku postoji suprotne, tj. suprotstavljen stranke, ovim načelom se daje mogućnost izjašnjavanja na sve činjenice i dokaze druge strane Krivični postupak je postupak u kome se vodi spor između dve ravnopravne stranke. Kako su u postupku suprotstavljene stranke ravnopravne, načelo kontradiktornosti igra veoma važnu ulogu iako nije izričito formulisano odredbama ZKP-a. Ovo načelo je zastupljeno u svim fazama krivičnog postupka, a njegova realizacija, i to primarna, sprovodi se na glavnom pretresu. Preduslov za ostvarivanje i poštovanje principa načela kontradiktornosti stvara se mogućnost da se krivični postupak pretvori normativno kao postupak stranaka.

Akuzatorski sistem je davao mogućnost strankama da aktivno učestvuju u krivičnom postupku kako bi se utvrdila istina. Inkvizicioni (istražni) sistem nije davao tu mogućnost strankama, pa se stoga u ovom sistemu gde je sve bilo u rukama suda i gde nije bio ravnopravan položaj zastupnika optužbe i odbrane, a postupak se nije vodio na osnovu spisa, načelo kontradiktornosti nije se ni moglo primeniti kao bitan preduslov da se dođe do istine prilikom rasvetljavanja i odlučivanja krivične stvari. U toku postupka bitno je utvrditi sve odlučne činjenice i izvesti dokaze koje stranke ponude, a koji utiču na donošenje odluke. Zbog toga načelo kontradiktornosti igra veoma važnu ulogu jer u postupku postoje dve suprotstavljene i ravnopravne strane. Kako je ovim načelom data mogućnost jednoj strani da iznosi odlučne činjenice i dokaze radi utvrđivanja istine, data je mogućnosti i drugoj strani (okrivljenom) da iznese sve činjenice i dokaze u svoju odbranu kao demant činjenica i dokaza koje je predložilo tužilaštvo. Ovo znači da jedna strana na osnovu predloženih činjenica i dokaza iznosi svoj lični stav o konkretnoj krivičnoj stvari i time se izjašnjava o stavu suprotstavljene strane.

Zakonom o krivičnom postupku³⁶ data je mogućnost da se odredi pritvor okrivljenom ukoliko nije dostupan, te mu se ne može uručiti sudski poziv jer nije sudu dostavio promenu adrese ili ukoliko postoji opasnost od odlaganja, pa se odredbom ovog člana krši načelo kontradiktornosti.

Nakon podizanja optužnice okrivljeni i njegov branilac po dostavljanju optužnice mogu u zakonom predviđenom roku da podnesu prigovor. Podnošenjem prigovora pobijaju se činjenični navodi u optužnici, kao i njena pravna utemeljenost. Ovim institutom utemeljeno je i načelo kontradiktornosti budući da je okrivljenom i njegovom braniocu data mogućnost da se usprotive optužnici tužioca, a time da okrivljeni od sebe otkloni neposrednu opasnost od započinjanja postupka i donošenja odluke kojoj prethodi meritorna odlučivanja. Nakon uloženog prigovora na optužnicu o osnovanosti, o njemu odlučuje vanraspravno veće istog suda, a samim tim odlučuje i o sudbini same optužnice. Vanraspravno veće može doneti odluku i odbaciti optužnicu, a samim tim obustaviti krivični postupak, pa onda neće biti ni glavnog postupka. Načelo kontradiktornosti dobija na značaju navedenim činjenicama.

³⁶ Isto, član 142a, stav 6.

Glavni pretres je najbitnija faza krivičnog postupka jer se na njemu meritorno odlučuje o osnovanosti optužbe podignute protiv okrivljenog. U toku glavnog pretresa, a pre donošenja odluke, moraju se utvrditi sve odlučne činjenice i provesti dokazi na kojima se zasniva sudska odluka. Stranke se pozivaju na glavni pretres pismenim pozivom a tokom pretresa data im je mogućnost da iznesu činjenice i dokaze kojima mogu dokazati da ne stoje činjenični razlozi navedeni u optužnici protiv njih. Glavni pretres počinje čitanjem optužnice. Nakon toga okrivljenome se daje pravo da se izjasni o činjeničnim navodima u optužnici, a zatim se stranke kroz dokazni postupak izjašnjavaju o činjenicama navedenim u optužnici i dokazima iz nje kako bi se utvrdila istina i donela pravična odluka. Što se tiče aktivnosti suda u toku izvođenja dokaza na glavnom pretresu, različite su s obzirom na različite pravne sisteme u savremenom krivičnom postupku.

Adverzijalni sistem isključuje aktivnost suda u provođenju dokaza na glavnom pretresu, što znači da osnovu krivičnog postupka u provođenju dokaza određuju isključivo stranke. Ovim sistemom je napušten sistem inkvizicije, u kome je aktivnu ulogu u izvođenju dokaza imao sud.

Kod adverzijalnog sistema načelo kontradiktornosti je u potpunosti ispoštovano.

Uloga suda u pozitivnom pravu Srbije do stupanja na snagu novog krivičnog zakonika nije se razlikovala od uloge suda u većini evropskih zemalja. Prema ovom pravu, sud je imao aktivnu ulogu u izvođenju dokaza na glavnom pretresu radi utvrđivanja činjeničnih navoda optužbe kako bi doneo pravičnu odluku³⁷ (član 326, stav 2 i stav 5). Ukoliko u toku glavnog pretresa sud po službenoj dužnosti oceni da neki dokaz koji stranke nisu predložile ili od koga su stranke oduštale može biti bitan za pravično presuđenje, može ga izvesti.

Donošenjem novog Zakonika o krivičnom postupku Srbije učinjen je radikalniji zaokret u poziciji suda prilikom izvođenja dokaza. Sud na glavnom pretresu više nema aktivnu ulogu u izvođenju dokaza, čime je napušteno načelo sudske odgovornosti za izvedene dokaze s obzirom da monopol u izvođenju dokaza strankama.

Članom 15, stav 4 ZKP-a sudu se daje mogućnost da otkloni neke protivrečnosti ili nejasnoće prilikom glavnog pretresa a da i sam izvede neke dokaze ako su neophodni radi pravičnog suđenja.³⁸ Tako je ovim članom ublažena pasivnost suda, ali ne u velikoj meri. Pasivna uloga suda ogleda se i u dokaznom postupku na glavnom pretresu unakrsnim ispitivanjem okrivljenog, svedoka i veštaka.³⁹ Ukoliko okrivljeni na glavnom pretresu prizna krivicu, dalje izvođenje dokaza se redukuje.⁴⁰ Ovim novim zakonodavstvom u kome više nema aktivne uloge

³⁷ Zakonik o krivičnom postupku („Službeni list SRJ“, br. 70/2001 i 68/2002 i „Službeni glasnik RS“, br. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 – drugi zakon, 49/2007, 20/2009 – drugi zakon, 72/2009 i 76/2010), član 326, stav 2 i tačka 5).

³⁸ Zakonik o krivičnom postupku члан 15, stav 4.

³⁹ Isto, član 402, stav 6.

⁴⁰ Isto, član 88; član 350, stav 3; члан 394, stav 3.

suda i u kome se ta uloga prenosi na stranke, napušteno je načelo istine i teško je očekivati da se ostvari odredba zakonodavca „da niko nevin ne bude osuđen”. I zakonodavstvo Bosne i Hercegovine je napustilo aktivnu ulogu suda i dalo prioritet načelu kontradiktornosti, gde na glavnom pretresu u izvođenju dokaza aktivnu ulogu imaju stranke.

Napuštanjem aktivne uloge suda u krivičnom postupku ne obećava se i ostvarivanje krivičnopravne zaštite jer od samih stranaka zavisi sankcionisanje počinilaca krivičnih dela, kao i donošenje oslobađajućih odluka nevinih okrivljenih. U novom Zakoniku o krivičnom postupku Srbije napušta se načelo istine i uvodi načelo kontradiktornosti koje mora za posledicu da ima neizbežne reperkusije na utvrđivanje istinitog i potpunog činjeničnog stanja.

Ovakvim monopolom stranaka pobijanje presude zbog nepotpuno i pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja samo po sebi je suvišno s obzirom na to da stranke izvode i predlažu dokaze bez aktivne uloge suda.

Sud dobija aktivnu ulogu pošto stranka uloži žalbu na presudu tako da načelo kontradiktornosti u državama gde nije uređen pravni sistem negativno utiče i na sud, i na javnost uopšte.

Raspravno načelo zastupljeno pred sudom u prvostepenom postupku svoju primenu ima i u postupku pred drugostepenim sudom. Ta primena počinje otvaranjem postupka, odnosno ispitivanjem navoda žalbe koju stranke ulažu na odluku koju donesi prvostepeni sud, što znači da je drugostepeni postupak samo nastavak suočavanja stranaka pred drugostepenim sudom. Stranka koja nije zadovoljna odlukom prvostepenog suda izjaviće žalbu, što znači da svojom žalbom ističe i pobija navode odluke i inicira da se nastavi postupak te konkretne pravne stvari, što znači da je stranci data mogućnost da i dalje raspravlja kod drugostepenog suda. Kontradiktornost se ogleda u tome što daje pravo suprotnim strankama da u određenom zakonskom roku (osam dana) od dana prijema žalbe mogu da podnesu odgovor na žalbu, a taj odgovor nije obavezan, kao ni sama žalba na odluku. Žalba se podnosi sudu koji je doneo prvostepenu odluku, kao i odgovor na žalbu. Pošto prvostepeni sud primi odgovor na žalbu, čitav spis sa žalbom i odgovorom dostavlja drugostepenom sudu na dalji nadležni postupak.⁴¹ Drugostepeni sud odlučuje u većima, te ukoliko sud proceni da bi prisustvo stranaka doprinelo rešavanju određene stvari, pozvaće stranke da prisustvuju raspravi, a pozvaće ih i ukoliko su same zahtevale da prisustvuju.⁴² Tokom postupka pred drugostepenim sudom stranke ukoliko to žele, mogu da sudu objasne svoje navode iz žalbe, kao i navode iz odgovora na žalbu a imaju pravo da zahtevaju da se čitaju pojedini spisi, odnosno dokazi iz prvostepenog postupka.⁴³ Ukoliko stranka ne obavesti sud da je

⁴¹ Zakonik o krivičnom postupku („Službeni list SRJ“, br. 70/2001 i 68/2002 i „Službeni glasnik RS“, br. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 – drugi zakon, 49/2007, 20/2009 – drugi zakon, 72/2009 i 76/2010), član 373).

⁴² Isto, član 375, stav 1.

⁴³ Isto, član 375, stav 3.

promenila adresu boravišta ili je sud pozove da prisustvuje postupku (na sednicu veća) kod drugostepenog suda, svojom krivicom bi dovela da se načelo kontradiktornosti odnosno raspravnosti ne realizuje što ide na štetu stranaka.⁴⁴ Ukoliko je prvostepeni sud nepotpuno ili pogrešno utvrdio činjenično stanje, tada se ponovo izvode dokazi pred drugostepenim sudom ili se izvedeni dokazi ponovo izvode, i to ukoliko postoje opravdani razlozi da drugostepeni sud ne vrati predmet na ponovni postupak pred prvostepenim sudom.⁴⁵ Aktivna uloga stranaka pred drugostepenim sudom izražena je ukoliko im je data mogućnost da iznesu svoje stavove kojima demantuju stav protivne strane.⁴⁶

Garancija poštovanja ličnih prava u krivičnom postupku ogleda se u tome da svako ima pravo na žalbu protiv odluke kojom se rešava odlukom o visini krivične sankcije. Žalba je po svojoj suštini redovan, devolutivan, suspenzivan i po dejstvu ekstenzivan pravni lek stranaka u krivičnom postupku i drugih ovlašćenih lica koja po zakonu mogu da izjave žalbu, a kojom se traži od neposredno višeg suda da prvostepenu presudu ukine, delimično ili potpuno, preinači je ili zameni novom presudom zbog toga što smatra da je prvostepeni postupak koji je prethodio nezakonit ili nepravilan.

Preduslov da bi se u potpunosti poštovao, odnosno ostvario princip kontradiktornosti sastoji se u tome da se postupak zakonski uradi kao stranački postupak. U krivičnom postupku ukoliko bi bilo uvedeno načelo monofunkcionalnosti koje daje mogućnost obema strankama da imaju svog titulara, njime bi bio otvoren put i primeni načela kontradiktornosti. Što se tiče savremenog krivičnog postupka, pomenuto načelo monofunkcionalnosti zaživelo bi jedino ukoliko bi za ovakav princip postojale i normativne pretpostavke kako bi stranke u postupku bile ravnopravne. Raspravno načelo koje nema jasan zakonski izraz ogleda se upravo kroz pozicije stranka u postupku a naročito okrivljenog jer njihovo učešće i ovlašćenja upravo nalaze mesto u normativnim (zakonskim) odredbama. U krivičnom postupku javni tužilac podiže i zastupa optužbu, a samim tim ima i jaču poziciju od okrivljenog koji se uvek gleda kao slabija strana jer je javni tužilac državni organ. Upravo da bi se okrivljeni doveo u položaj koji ima javni tužilac, zakonodavac mu je dao ovlašćenja (da ima branioca, da učestvuje u postupku itd.) kako bi neutralisao nadmoć javnog tužioca kao zastupnika optužbe. Samim ovim je otvoren put da se bez ikakvih ograničenja primenjuje načelo kontradiktornosti u određenoj krivično-pravnoj stvari u postupku pred sudom. Zakonska odredba da niko nevin ne bude osuđen jedna je od osnovnih uslova da se postigne ravnoteža stranaka u postupku. Pretpostavka nevinosti okrivljeno dovela je do toga da teret dokazivanja navoda njegove kri-

⁴⁴ Zakonik o krivičnom postupku („Službeni list SRJ“, br. 70/2001 i 68/2002 i „Službeni glasnik RS“, br. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 – drugi zakon, 49/2007, 20/2009 – drugi zakon, 72/2009 i 76/2010), član 375, stav 4).

⁴⁵ Isto, član 377, stav 1.

⁴⁶ Isto, član 378, stav 3.

vice iz optužbe pada na tužioca. Dokazivanje krivice okrivljenog od strane tužioca umanjuje njegovu nadmoć nad samim okrivljenim. Ukoliko tužilac ne uspe da u postupku dokaže navode iz optužbe, sud će doneti oslobađajuću presudu, što se pripisuje tome da je tužilac bio slabija strana, a gledano u istom tom sporu, okrivljeni i njegova odbrana su imali uspeha, čime je još više osnažen taj procesni položaj okrivljenog kada je suočen u postupku s tužiocem i uspe, a samim tim i načelo kontradiktornosti dobija na važnosti. Kako su često u postupcima pred sudom stranke neravnopravne jer nisu dovoljno pravno obrazovane, na glavnom pretresu je to okrivljeni, a da bi se ta neravnopravnost umanjila i okrivljeni doveo u ravnopravan položaj s titularom optužbe, tj. s javnim tužiocem, nametnuta je potreba da se okrivljenom pomogne postavljanjem branioca i tada okrivljeni uz pomoć branioca može uspeti i potpuno anulirati nadmoć javnog tužioca, za koga se podrazumeva da je pravno obrazovan i da je navikao na sudske postupke jer je on kao državni organ i zastupnik optužbe uvek zastupljen pred sudom. Okrivljenog u postupku na glavnom pretresu ne može da zastupa bilo ko jer je branilac stručno i pravno obrazovano lice i unošenjem svoje stručnosti na strani odbrane odmah od samog početka svodi na istu poziciju i odbranu i optužbu. Učestvovanjem branioca okrivljenog na glavnom pretresu sve činjenice i dokazi optužbe koji idu na njegovu štetu gledaju se drugačije u poređenju s činjenicama koje idu u korist okrivljenog jer ono što je na njegovu štetu, mora da se utvrdi u potpunosti. Uloga branioca u postupku je veoma bitna za okrivljenog jer mu doprinosi i olakšava učešće pred sudom budući da izostankom branioca dolaze do izražaja psihičke reakcije okrivljenog koji smatra da će mu sud izreći neku od krivično-pravnih sankcija, što mu dodatno otežava da se privikne na sudski ambijent. U odnosu na neukog okrivljenog, branilac kao stručno lice uspostavlja komunikaciju sa sudom i sa strankom, a da njega nema, okrivljeni bi se teško snašao i samim tim ne bi zaštitio svoje interese. Pretpostavka nevinosti, pravo na branioca i lično učešće okrivljenog u postupku doprinose ravnopravnosti stranka a samim tim i primeni načela kontradiktornosti. Raspravno načelo je u potpunosti zastupljeno na glavnom pretresu, što se može objasniti time da je okrivljenom dato pravo na završnu reč, što je i poslednja faza krivičnog postupka. Ovo načelo je naročito zastupljeno u postupku po žalbi kada je na odluku prvostepenog suda uloži okrivljeni. Drugostepeni sud ne može doneti odluku koja je na štetu okrivljenog *reformation in peius*, pa samim ovim procesni položaj okrivljenog još više dobija na snazi. Pretpostavka realizacija raspravnog načela je i samo prisustvovanje stranaka izvođenju procesnih radnji na glavnom pretresu. Ukoliko neka od stranaka izostane s glavnog pretresa, on bi se odgodio, odnosno odložio, a sud može odlučiti i da prekine glavni pretres. Kako se ovim narušava načelo ekonomičnosti i efikasnosti postupka, mnoga zakonodavstva su svesno odstupila od toga da prisustvo stranaka na glavnom pretresu bude obavezno, čime se dovodi u pitanje raspravno načelo. Možemo navesti primer mandatne tužbe gde se odluka donosi u postupku iako izostanu obe stranke. Ova

vrsta postupka je zakonski regulisana i nazvana je skraćeni postupak. Donošenje odluke u krivičnom postupku bez prisustva okrivljenog moguće je samo pod uslovom da njegovo prisustvo nije nužno a saslušan je u prethodnom postupku, odnosno pre glavnog pretresa i ovim ubrzanim procesnim formama ograničava se raspravno načelo. Ovo su slučajevi flagrantnih počinitelja krivičnih dela kada se okrivljeni prilikom lišenja slobode odmah privodi sudećem sudu, a glavni pretres se mora održati u kratkom roku (48 sati računajući od časa lišenja slobode, ili nešto duže). U ovakvim slučajevima izostaju i faza istrage i faza optuženja. U ovakvim postupcima s veoma kratkim rokovima ne može se očekivati poštovanje raspravnog načela jer u pojedinim zakonodavstvima nije neophodno ni prisustvo javnog tužioca (mandatni postupak), koji postoji u francuskom, poljskom, portugalskim i drugim zakonodavstvima.

3. Zaključak

Standardi prava na pravično suđenje klasifikuju se u prava pre suđenja i prava na suđenju. Prava pre suđenja obuhvataju pravo na slobodu, prava pritvorenika na informaciju, pravo na odbranu i pravo na suđenje u razumnom roku. U prava na suđenju spadaju pravo na jednakost pred sudom i zakonom, pravo na suđenje pred kompetentnim, nezavisnim, nepristrasnim i zakonom ustanovljenim sudom, pravo na pravičnu raspravu, pravo na javnu raspravu, pretpostavka nevinosti.

Prema odredbama Ustava Republike Srbije, „svako ima pravo da nezavisan, nepristrasan i zakonom već ustanovljen sud, pravično i u razumnom roku javno raspravi i odluči o njegovim pravima i obavezama, osnovanosti sumnje koja je bila razlog za pokretanje postupka, kao i o optužbama protiv njega“ (član 32, stav 1 Ustava). Poštovanje prava na pravično suđenje i na sudsku zaštitu ukoliko se sudski postupci odugovlače i traju godinama, daje bitan standard „pravo na suđenje u razumnom roku“, što je jedan od bitnih činilaca svakog pravnog poretka, bez obzira na preopterećenost sudova predmetima i drugim poslovima. To stvara pravnu nesigurnost i pravno nepoverenje u sudsku zaštitu.

U pravnom sistemu Republike Srbije do 2013. osim ustavne žalbe pravo na suđenje u razumnom roku nije bilo zaštićeno. Zbog takvog stanja pred Evropskim sudom za ljudska prava vođeni su mnogi sporovi po osnovu povreda prava na suđenje u razumnom roku, od kojih je Republika Srbija mnoge izgubila. Kao često pominjan školski primer navodi se Presuda V.A.M. protiv Srbije od 13. 3. 2007. godine. Evropskom sudu za ljudska prava. Sama predstavka je podneta 28. oktobra 2005. godine. Ona je među prvim presudama u kojima je utvrđeno predugo trajanje postupka. Presudom Evropskog suda utvrđena je povreda člana 6, st. 1; člana 8 i člana 13 Konvencije. Slična situacija je bila i s presudom Cvetkoviću, donetom 10. 6. 2008. godine, u kojoj je Evropski sud za ljudska prava

utvrdio da podnosilac predstavke nije imao delotvoran pravni lek u vezi s predu-
gim trajanjem radnog spora. U presudi Vinčić i dr. protiv Srbije, od 1. 12. 2009.
godine Evropski sud je razmatrao različitu praksu Okružnog suda u Beogradu,
te u vezi s istim i povredu prava na pravično suđenje. Evropski sud je prilikom
ocenjivanja utvrdio da su protivrečna tumačenja izazvala neusaglašeno odlučiva-
nje o tužbenim zahtevima koje je podnelo više lica o identičnoj pravnoj stvari
i pravnoj situaciji, što je za posledicu imalo stvaranje stanja sudske nesigurnosti.
Stoga je Evropski sud zaključio da je u konkretnom slučaju sudska nesigurnost
lišila pravičnog suđenja pred Okružnim sudom u Beogradu podnosioc pred-
stavke, čime je povređen član 6, stava 1 Konvencije (stav 56 Presude).

Generalno uzev, kada se razmatraju pravni problemi u ostvarivanju prava
na pravično suđenje u Republici Srbiji, moraju se uvek imati u vidu ustavne
odredbe o načelu vladavine prava, načelu podele vlasti i načelu nezavisnosti sud-
stva. Ustav Republike Srbije, kao najviši politički i pravni akt, u članu 4 utvrđuje
podelu vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku, pri čemu u stavu 3 citiranog
člana ističe da se „odnos tri grane vlasti zasniva na ravnoteži i međusobnoj kon-
troli“ a u stavu 4 ističe se: „sudska vlast je nezavisna“. Navedene formulacije u
članu 4 Ustava Republike Srbije s punim pravom ukazuju na postojanje kontra-
diktornosti u odnosu tri grane vlasti koje počivaju na ravnoteži i međusobnoj
kontroli. To faktički znači da nezavisnost sudstva od druge dve grane vlasti nije
ostvarljiva. Naime, ukoliko postoji međusobna kontrola, onda nema ni neza-
visnosti sudstva kao ustavne kategorije i kao realiteta u političkom i pravnom
životu Republike Srbije. Kada se u tom kontekstu imaju u vidu ustavne odredbe
(članovi 144. i 147) kojima se utvrđuje izbor predsednika sudova i sudija, položaj
sudova, sudske odluke i dr. (član 142, stav 2 i 145, stav 2 i član 149, stav 1), onda
se nesporno može izvesti zaključak da je Ustavom utvrđena nezavisnost sud-
stva bitno narušena, a time i pravično suđenje u Republici Srbiji. Na opravdanost
navedenog generalnog zaključka u prethodnoj rečenici ukazuje i mišljenje Vene-
cijanske komisije broj 405/2006 od 17. 3-18. 3. 2007. i dr.

Smatramo da se kontrole rada posebno svih državnih organa, moraju se
vršiti stalno i svakodnevno jer kada se pravo na pravično suđenje ne poštuje,
pa makar bio samo jedan oštećeni, takva šteta je nemerljiva. Pravljenje kompjuter-
skih datoteka o organima i pojedincima koji ne poštuju prava na pravično
suđenje i njihove principe od izuzetnog je značaja. Na prvom mestu, u pogledu
edukacije novih učesnika u postupku, odnosno u ispravljanju grešaka koji su
napravili prethodnici. Na drugom mestu je specijalna prevencija da se organi
sami ispravljaju zbog straha od eventualne sankcije.

Takođe, smatramo da će jednog dana biti moguće da više zemalja unifor-
mno uredi svoj pravni sistem, tako da će razmenom iskustava između pojedinih
zemalja dolaziti do unapređenja prava na pravično suđenje. Samo stalnim
razvijanjem svesti i saradnjom sa zemljama čiji je pravni sistem na višem nivou
razvitka možemo pravo na pravično suđenje u potpunosti ispuniti.

Možemo samo reći da izolovanost jedne zemlje od drugih zemalja ne može uticati samo na običan život građana već i na sve segmente društva, pa i na pravni sistem, a posebno na principe prava na pravično suđenje. Stoga smatramo da nikada nijedna zemlja ne bi smela da se izoluje od drugih zemalja jer najveću štetu trpe ljudska prava, a samim tim i principi prava na pravično suđenje, koji su usko vezani jedni s drugim.

Stalna edukacija lica zaposlenih u državnim organima je osnova da se pravo na pravično suđenje poštuje i stalno unapređuje.

Mnoga pitanja su ostala otvorena i zaslužuju veliku diskusiju prilikom traženja odgovora na njih. Smatramo da samo uključivanjem velikog broja stručnjaka u pravna i stalna savetovanja može doći do ostalih odgovora. Ideja vodilja prava na pravično stalno će se usavršavati i mi svi ovome moramo težiti.

Literatura

- *Odluke i presude Evropskog suda za ljudska prava donete u odnosu na Republiku Srbiju*, Služba za ljudska i manjinska prava, 2008.
- Aleksić D., *Značaj odluke Ustavnog suda u poreskoj oblasti kroz primer iz prakse*, Pravni instruktor, Beograd, 2014.
- Đurđić Vojislav, Jovašević Dragan, *Međunarodno krivično pravo*, Beograd, 2003.
- *Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda*, Rim, 4. novembar 1950.
- Milošević Monika, *Suđenje u razumnom roku – član 6. stav 1. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda*, Tematski zbornik radova *Srpsko pravo i međunarodne sudske institucije*, 2009.
- Nogo Sreto, *Međunarodno krivično pravo i borba protiv organizovanog kriminala*, „Pravna riječ“, br. 23, Banja Luka, 2010.
- Nogo Sreto, *Pravo na pravično suđenje*, zbornik sa tematskog međunarodnog naučnog skupa „Međunarodno krivično pravo i ljudske slobode“, Intermeks, Beograd, 2008.
- Nogo Sreto, *Nezavisnost sudstva kao bitan uslov prava na pravično suđenje*, „Makedonska revija za kazneno pravo i kriminologiju“, br. 1, Skoplje, 2010.
- Paunović Milan, Krivokapić Boris, Krstić Ivana, *Međunarodna ljudska prava*, Beograd, 2014.
- Perović Z., *Javnost suđenja i EKLJP*, Zbornik radova *EKLJP i krivično zakonodavstvo Srbije i Crne Gore*, Udruženje za krivično pravo i kriminologiju Srbije i Crne Gore, Zlatibor-Beograd, 2004.
- Stojanović Zoran, *Krivično pravo – opšti deo*, „Justinijan“, Beograd, 2004.
- Ćirić Jovan, *Pretpostavka nevinosti i Evropski sud za ljudska prava*, tematski zbornik radova *Srpsko pravo i međunarodne sudske institucije*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2009.

- Carić Slavoljub, *Pravo na suđenje u razumnom roku*, „Službeni glasnik“, Beograd, 2008.
- Skulić Milan, *Krivično procesno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu i „Službeni glasnik“, Beograd, 2011.
- Zakon o izmenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku od 28. 5. 2004.
- Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, 2005.
- Zakon o parničnom postupku, „Službeni glasnik RS“, 72/2011.
- Zakon o Ustavnom sudu Republike Srbije, „Službeni glasnik RS“, 109/2007.
- Zakona o uređenju sudova, „Sl. glasnik RS“, br. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011 - dr. zakon, 78/2011 - dr. zakon, 101/2011, 101/2013, 106/2015, 40/2015.
- Zakonik o krivičnom postupku, „Službeni glasnik“, Beograd, 2009.
- Krivični zakon Republike Srbije, „Službeni glasnik“ br. 85/05, Beograd, 2005.
- Krivični zakonik, „Službeni glasnik“, Beograd, 2009.
- Opšta deklaracija o pravima čoveka Ujedinjenih nacija.
(<http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=src3>
- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Rezolucija Generalne skupštine UN
br. 217 od 10. decembra 1948. 25.
- Ustav Republike Srbije („Službeni glasnik RS“, br. 98/2006)

THE RIGHT TO A FAIR TRIAL IN THE REPUBLIC OF SERBIA AS A BASIC POSTULATE OF MODERN LAW

Abstract: *Modern law today imposes certain new postulates. These new postulates must be in accordance with modern international law. One of these postulates is the right to a fair trial and its basic principles. Modern legislation is expected to introduce these principles into the domestic legal system. The subject of this paper is through the principles that together make the right to a fair trial in domestic legislation, ie. in the Republic of Serbia. The paper starts from the basic postulates that had the ultimate goal of a fair trial. The aim of the paper stems from the basic rules of the right to a fair trial in the Republic of Serbia, how to improve that every person before the court has the right to a fair trial. The right to a fair trial in the Republic of Serbia had to enter all streams of the judicial system and the state system in general. Particular attention must be paid to criminal proceedings in the right to a fair trial in the Republic of Serbia.*

Keywords: *principles of modern law, human rights, courts, criminal courts*